

***Katre Uluslararası İnsan Araştırmaları Dergisi –
Katre International Human Studies Journal***
ISSN: 2146-8117 e-ISSN: 2148-6220
June / Haziran 2021, 11: 217-252

Klasik Türk Şiirinde Yaşlılık Algısı

Perception of Old Age in Classical Turkish poetry

Mahmut KAPLAN

Prof. Dr., Prof. Dr. Beykent Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve
Edebiyatı Bölümü
Prof. Dr. Beykent University, Faculty of Science and Letters, Department of
Turkish Language and Literature
İstanbul/Türkiye
mahmutkaplan53@hotmail.com orcid.org/ 0000-0001-5592-8461

Article Information / Makale Bilgisi

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi
Submitted / Geliş Tarihi: 18 April / Nisan 2021
Accepted / Kabul Tarihi: 20 June / Haziran 2021
Published / Yayın Tarihi: 30 June / Haziran 2021
Pub Date Season / Yayın Sezonu: June /Haziran
Issue / Sayı: 11 **Pages / Sayfa:** 217-252
Cite as / Atıf: Kaplan, Mahmut. "Klasik Türk Şiirinde Yaşlılık Algısı [*Perception of Old Age in Classical Turkish poetry*]". *Katre Uluslararası İnsan Araştırmaları Dergisi – Katre International Human Studies Journal* 11 (June / Haziran 2021), 217-252.
<https://doi.org/10.53427/katre.912902>

Plagiarism / İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Copyright © Published by İstanbul İlim ve Kültür Vakfı / Istanbul Foundation for Science and Culture, İstanbul, Turkey. All rights reserved.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/katre>

Klasik Türk Şiirinde Yaşlılık Algısı

Öz: Bu makalede klasik Türk şiirinde yaşlılık algısının tespiti amaçlanmıştır. Yaşlılık, ihtiyarlık insan ömrünün kaçınılmaz sonlarından biri olarak birçok insanın yaşayacağı bir ömür dönemidir. Ömrü olan her bireyin başına gelecek bir hal olan ihtiyarlığın şairlerin gündemine gireceği şüphe götürmez. Klasik şiirimizde yaşlılığın nasıl karşılandığı, algılandığı ve değerlendirildiği sorusuna cevap aramak için her yüz yıldan ulaşabildiğimiz divanları taradık. Şairlerin bu hayat dönemi hakkında kullandıkları kelime ve mazmunları belirlemeye çalıştık. Tespit ettiğimiz beyitleri belli başlıklar altında inceledik. Hemen her asırdan şairlerin zaman zaman birbirleriyle örtüşen duygu ve düşünceleri dile getirdiklerini gördük. Bu yazının giriş bölümünde konunun bir kısa değerlendirmesi yapıldıktan sonra divanlarda yaşlılık için kullanılan isim ve sıfatlar ve şairlerin ömür tarifleri üzerinde duruldu. Makale giriş dışında dokuz bölüm halinde düzenlendi. Her bölümde şairlerden yapılan beyit alıntıları şairlerin yaşadıkları kronoloji dikkate alınarak verildi. Yaşlılığın hallerinin anlatıldığı üçüncü bölüm yazının en geniş kısmını teşkil etmektedir. Bunun dışında yaşlılıkla ilgili fiziki ve psikolojik yaklaşımları tespit etmeye çalıştık. Şairlerin gençlere tavsiyeleri ve yaşlıların dualarını almaları gibi hususlar kısaca verildi. Yazı kısa bir sonuç bölümü ile bitirildi. Nitel araştırma özelliğini taşıyan bu çalışmamızda dokümanter analiz yöntemini takip edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Edebiyat, Divan Edebiyatı, İhtiyar, Pîr, Koca, Yaşlı, Şeyh.

Perception of Old Age in Classical Turkish poetry

Abstract: This study aims to designate perceptions of old age in classical Turkish poetry. To be old is one of the periods in human life, which no one could avoid, thus when this time comes, it is compulsory. The old age is a topic that cannot go unnoticed in poetry. In order to answer the question how the old age in our classical poetry was evaluated, poetry books from all centuries, which we could find, were searched. The words and concepts which poets used about the old age have been studied. All couplets we recorded were classified under certain titles. We have seen that the poets share the same kind of feelings in almost every century. After a brief evaluation of the subject in the introduction section, the names and adjectives used for the old age and the definition made by poets for the old age were dealt with. The article was organized into nine sections except the introduction. In each section examples of couplets are given in accordance with poet's chronological order. The section talking about various states of the old age is the longest one. In addition, we have tried to study physical and psychological approaches to the old age. Subjects such as advises by the poets to young people, and their gaining the prayers

of the old were discussed briefly. The text culminates in a short conclusion. In this study, which has the characteristics of qualitative research, the method of documentary analysis was followed.

Key words: Literature, Divan literature, An old person, Patriarch, Old fellow, Old age, Sheikh.

Giriş

Dünyaya gelen insanın, ömrü elverirse, karşılaşacağı en zorlu dönemlerden birinin yaşlılık olacağı açıktır. İnsan, gençlik heyecanı ömrünün mukadder sona doğru süratle ilerlediğinin farkına bile varamaz. Yaşlılık sürecinin başlamasıyla gözlerdeki gaflet perdesi aralanır, gerçek bütün çıplaklığıyla kendini gösterir. İnsan ölümü hatırlamaya başlar. Halk arasında daha çok “ihtiyarlık” kelimesiyle ifade edilen bu dönem, dünyadan ve sevdiklerinden ayrılma zamanının yaklaştığını hissettirdiğinden dolayı insana hüzün verir. Türlü meşakkat ve zahmetlerle geçirilen bu dönemde, insanların çoğu bir teselli bir nur arar.¹ Kimi insanlar maneviyata yönelirken bazıları da türlü meşgaleler ve eğlence ile vaktini geçirmeye çalışır.

Bu yazı, toplumun vicdanı olan şairlerin ihtiyarlık olgusuna bakış açılarını tespit amacına yöneliktir. Şairler, sıradan insanların hissedip dile getiremedikleri duygu ve düşünceleri güzel, etkileyici ve uyarıcı mısralarla ifade etme yeteneğine sahip insanlar olup bize vekâleten duygu ve düşüncelerimizi dile getirirler. Divanlar incelendiğinde yaşlılığın, ilgi çeken konulardan biri olarak, gençlik ve delikanlılık dönemleri kadar olmasa da sık işlendiği görülecektir.

İnsan hayatının bu tabii dönemi dimağda buruk bir tat bırakarak sürer. Yaşlılığın, çocukluk ve gençlik günlerine özlem duyurması yanında her gün biraz daha yaklaşıldığı hissedilen ölümü hatırlatmak gibi duygusal bir boyutu da vardır. Nitel araştırma özelliğini taşıyan bu çalışmada dokümanter analiz yöntemi takip edilerek her yüzyıldan bulunabilen divanlar taranmış, yaşlılıkla ilgili elde edilen veriler bazı başlıklar altında incelenip değerlendirilmiştir.

Divanlarda dikkati çeken ilk husus, şairlerin “ihtiyar” yerine Farsça “pîr” kelimesini tercih etmeleri oldu. Şairlerin, “pîr” dışında Türkçe “yaşlı”, “koca”; Arapça “şeyh” ve “ihtiyar” kelimelerini de

¹ Bediüzzaman Said Nursi, *Lem'alar* (İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012), 355.

kullanarak duygu ve düşüncelerini türlü mana ve söz sanatlarıyla dile getirerek kelimelerin anlam ve ses yapılarından yararlandıkları, tevriye ve iham-ı tenasüp gibi sanatlarla hünerlerini sergilemişleri görülür.

Pîr kelimesi dikkat çekecek derecede sık kullanılmıştır. Bu kelime tevriyeye elverişli olduğu gibi aruz veznini uygulama bakımından da birtakım imkânlar sağlamaktadır. Lügatlerde Pîr, “yaşlı, ihtiyar adam, her meslek ve sanatın kurucusu, öncüsü, herhangi bir tarikatın kurucusu”² gibi anlamlara gelmektedir. Ancak bu çalışmada daha çok ihtiyar adam, yaşlı anlamında kullanıldığı ifade edilmelidir.

1. Ömür Bir Seraptır

Doğduğu andan itibaren insanoglunun hayat saati işlemeye başlar. İnsan farkına varamadan ömür saati çalışır durur. Hastalıklar, musibetler, kazalar ve belalar kişiyi geçen zamanın farkına vardırırsa da genel olarak bir “gaflet” içinde bulunduğu söylenebilir. Hikmet şairi Nâbî, hayatın baş döndürücü hızla akıp gidişini veciz tezat mısralarıyla dile getirir³:

Tenezzüldür terakkî gurfe-i kasr-ı hayâl üzre

Nefes pâyumdur evkât-ı hayâtum nerdübânımdur

Yükseliş, hayal köşkünün cumbası üzerinden aşağıya doğru süratli bir iniştir. Nefes ayağım, hayatımın vakitleri merdivenimdir.

Kuvaya geldi za’f u cism muhtellu’n-nizâm oldı

Perîşânî-i pîrî fitne-i âhir zamânımdur

Nâbî D., g.64/7-8

Melekelere (yetilere) zayıflık geldi, cismin düzeni bozuldu. İhtiyarlık perişanlığı benim ahir zamanımın fitnesidir.

İnsan, sağlığı ve geçimi yerindeyse, bir sıkıntısı yoksa ömrünün nasıl geçtiğini fark etmez bile. Hayat nefes nefes

² Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2010), 1013.

³ Ali Fuat Bilkan, *Nâbî Divanı* (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997).

tükenmeye doğru yol alır, geçip gider. Ömrünün akıp tükeneceğinden haberdar olan akli başında insanlar bu ardına bakmadan gidişin acısını duyar, gereği gibi hazırlanma çabası içine girerler.⁴ Hayatın sınırlı bir parantez içi olduğunu hesaba katmayanlar, olur olmaz işlerle vakit geçirenler sonunda büyük bir pişmanlık içine düşerler. Alınıp verilen her nefesin inci gibi kıymetli olduğunu dikkate almayanlar aziz ömürlerinin eriyip gidişini hüznle izlemek zorunda kalabilirler.⁵ Oysa ömür pek aziz bir sermayedir:

Dirîğ oldı telef hây u hûy-ı bî-câye

Le'âl-i rişte-i enfâs u nakd-i 'ömr-i 'azîz

Nâbî D.g.331/5

Yazık, nefes gerdanlığının incileri ve aziz ömür sermayesi yersiz hayhuylarla telef oldu.

Fasîhî,⁶ bedeni kırık, yarık eski bir “gam fanusu”na benzetir: Fanusun camı kırık olduğundan içindeki mumun alevi hafif bir rüzgârla her an nasıl sönebilirse insan hayatı da o derece çabuk yitebilir:

Cismümüz bir köhne fânûs-ı şikâf-ı gam olup

Sönmede bâd-ı ecele cân mânend-i çerâğ

Nâbî D.g.198/4

Cismimiz bir eski çatlak gam fanusu olup can, ecel yeliyle mum gibi sönmede.

2. Yaşlılık için kullanılan kelimeler

2. 1. Koca

Klasik şiirde yaşlılığı karşılayan sözcüklerden biri de Türkçe “koca” kelimesidir. Türkçe Sözlükte, “Yaşlı, ihtiyar, pir”⁷ koca kelimesi sık olmasa da yaşlılığı ifade etmek üzere divanlarda karşımıza çıkar. Kelimenin “yaşlı” anlamında kullanıldığı bizzat

⁴ Bilkan, *Nâbî Divanı.*, g.119/6-7

⁵ Bilkan, *Nâbî Divanı.*,g.331/5

⁶ Haluk Gökalkp, *Fasîhî Divanı* (Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2001).

⁷ Türkçe Sözlük (Ankara: Türk Dil Kurumu, 2001), 1454.

şairler tarafından belirtilmiştir. *Yunus Emre Divanı*'nda⁸ birkaç beyitte “koca” kelimesi “ihtiyar” anlamında yer almıştır. Bu beyitlerin birinde Yunus Emre, gönül yıkmanın vebalinden söz ederek ikazda bulunurken diğerinde ölümün yaşlı genç ayırımı yapmadan ansızın gelebileceği hususunu hatırlatarak hazırlıklı bulunma gereğini vurgular. Kalp kırmanın ağır bir vebal olduğunu ifade eden Yunus, böylelerin hacca gitmelerinin boşa olduğunu söyler. Ölüm, yaşlı genç ayırt etmeksizin sonunda herkesi yakalayacaktır. Böyle bir sona doğru süratle ilerleyen insanın hırs ve açgözlülükle başkalarını kırmasının ne denli yanlış olduğunu çarpıcı mısralarla dile getirir:

Ak sakallu pîr koca bilmez ki hâli nice

Emek yimesin hacca bir gönül yıkarısa Yunus

Emre D. ş.299/3

Toza bulaşmış yatur yaşı yitmiş kocalar

Nebet irse yönürür hem pîre hem civâne

Yunus Emre D.ş.313/8

2. 2. İhtiyar

Yaşlılığı ifade etmek için şiirlerde “pîr” den sonra sık olarak “ihtiyar” kelimesi kullanılmıştır. Hasan Ziyâî,⁹ kendisini melâmet tekyesinin ihtiyar bir abdalı olarak niteleyerek sinesinin aşk cur'adanı olduğunu söyler. Cur'adan, “Abdalların kemerlerine astıkları üzerinde çifte “Yâ Ali!” işlemeli sahtiyan esrar mahfazası”dır. Şair kendisini “melâmet tekyesi”nin ihtiyar abdalı olarak tanıtır; gönlünün içinde sırları/esrarı eksilmeyen cur'adanı bulunduğunu söyler:

Melâmet tekyesinüñ ihtiyâr abdâliyam ben de

Mahabbet cür`a-dân-ı sînedür eksilmez esrârı

Ziyâî.D.g.478/2

⁸ Mustafa Tatçı, *Yunus Emre Divanı* (Ankara: Akçağ Yayınları, 1991).

⁹ Müberra Gürgendereli, *Hasan Ziyâî Hayatı, Eserleri, Sanatı ve Divanı* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002).

*Ben de melamet (kınanmışlık) tekyesinin abdalyım,
muhabbet sırları tükenmeyen sine (gönül) cur'adamıdır.*

Hayretî de kendisini “gam tekyesi”nde hicran, ayrılık ateşi içinde gönül çerağını uyandıramayan bir ihtiyar olarak tasvir eder¹⁰:

Hicrân odiyle uyarımaz dil çerâğını

Gam tekyesinde Hayretî gibi bir ihtiyâr

Hayretî D. g.87/5

*Gam tekyesinde Hayretî gibi bir yaşlı, ayrılık ateşiyle gönül
mumunu uyaramaz (yakamaz).*

Yukarıdaki beyitte şairin, ihtiyarlık günlerinde yandığı ayrılık ateşinin gönül mumunu uyandıramayacağından iç acıtıcı bir ifadeyle yakındığı görülür.

Bir başka beytinde Hayretî kendisini “muhabbet tekyesi”nin bir ihtiyarı olarak takdim ederek sevgilisinin hayaliyle avunmakta olduğunu söyleyerek sakalını aşk yolunda ağartmış olmakla da iftihar¹¹ eder, yüzün ak olsun, der. Yüzün ak olsun sözüyle hem başarılı oldun, aferin der hem de sakallarıyla yüzünün ak olduğunu söylemek ister:

Mahabbet tekyesinin Hayretî bir ihtiyârıdır

Hayâl-i dilberi yanınca ra'nâ bir güzel köçek

Hayretî D.g.201/5

*Hayretî, sevgilisinin hayali yanında güzel bir köçek olarak
(bulunan) aşk tekyesinin bir ihtiyarıdır.*

Sakaluñ 'ışk yolında ağardı Hayretî çün kim

Bugün bir ihtiyârısın tarîkuñ yüzün ağ olsun

Hayretî D.g.382/5

*Ey Hayretî, sakalın aşk yolunda ağardığından bugün yolun
(tarikatin) bir ihtiyarısın, yüzün ak olsun.*

¹⁰ Mehmed Çavuşoğlu- M.Ali Tanyeri, *Hayretî Divanı* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1981).

¹¹ Ahmet Talat Onay, *Açıklamalı Divan Şiri Sözlüğü*, hazl. Cemal Kurnaz (İstanbul: H Yayınları., 2009), 116.

Üsküplü İshak Çelebi,¹² yağın karın beyaza çevirdiği dağları tasvir eder ve şairane bir düşünceyi dile getirir: Kar, şehir içinde rağbet bulmadığından dağlara gidip yerleşmiştir. Şair, yüksek dağ başlarının karlı olmasını saçları ağarmış bir insan gibi tahayyül edip şehir içinde kısa zamanda eriyen karın, uzun süre erimeden kalabildiği için dağ başlarını tercih ettiğini ifade etmektedir. Anlatılmak istenen yaşlıların rağbet görmemeleridir:

Fi'1-cümle şehir içinde eger olsa rağbeti

Tağlar başını itmez idi ihtiyâr berf

İshak-ı Üskübî.D.k.9/19

Kar, şehir içinde tamamen (tam anlamıyla) rağbet bulsa dağlar başını seçmezdi.

Türâbî¹³, yaşlılıktan, ayaklar altına kalmaktan yakınır ve ihtiyarlık mazeretine sığınarak sevdiğinden viran gönlünün bayındır edilmesini ister:

Rûzgâruñ ihtiyâridur olup pâ-mâl (...)

Bu Türâbînüñ dil-i vîrânın âbâd eylegil

Türâbî D. g.83/7

Zamanın ihtiyarı olup ayaklar altında kalan bu Türâbî'nin viran gönlünü bayındır eyle (yap).

İhtiyarlıktan şikâyet eden bir başka şair Muvakkit-zâde Pertev'dir.¹⁴ Yaşlılıktan dolayı sevdadan el çekmek zorunda kalmıştır. Bu sebeple sevdiğinden bağışlanmasını diler:

İhtiyârumla degül terk-i hevâ dil-dâra ki

Nev-cevânım sevdiğüm pek ihtiyâr oldu gönül

M.Pertev D.g.329/5

Delikanlım, sevgiliye (olan) aşkı terk etmem irademle, seçimimle değil, gönül pek ihtiyar oldu.

¹² Mehmed Çavuşoğlu ve M. Ali Tanyeri, *Üsküblü İshâk Çelebi, Divan* (İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, 1990).

¹³ Cihan Okuyucu, *Türâbî Divanı* (İstanbul: Fatih Üniversitesi Yayınları, 2004).

¹⁴ Ekrem Bektaş, *Muvakkit-zâde Muhammed Pertev Divanı* (Malatya: Öz Serhat Yayınları, 2007).

2.3. Şeyh

Arapça şeyh kelimesi divanlarda az da olsa yaşlı anlamında görülür. Arapçada yaşlı için “şeyh”, genç için “şâb” kelimesi sık kullanılır. Şairlerimiz bu iki kelimeyi daha çok birlikte söyleyerek insan hayatının gençlik ve yaşlılık dönemlerine atıfta bulunurlar.

Öğüdün etkili olabilmesi kişinin önce kendi nefsinde uygulamasına bağlıdır. İnsan söylediklerini yaparsa genç yaşlı herkes onu izleyebilir. Günahkâr¹⁵ bu düşünceyi aşağıdaki beytiyle veciz bir biçimde dile getirmiştir:

Nasîhat sana sen kıl evvel kişi

Dilersen işide sözün şeyh ü şâb

Günehkâr D.3/14

Ey kişi, sözünü genç, yaşlı herkesin işitmesini dilersen önce kendine öğüt ver.

Hayâlî Bey,¹⁶ Edirne'den İstanbul'a gelişini sevinçle ifade ederken ardında bıraktığı insanlara esenlikler diler:

Biz Hayâlî yâr ile azm-ı Sitanbûl eyledik

Ba'd-ez-în olsun selâmet şeyh ü şâb-ı Edrine

Hayâlî Bey.D.g.361/7

Hayâlî, biz sevgili ile İstanbul'a niyet (ettik) bundan sonra Edirne'nin ihtiyar (lar)ı ve genç(ler)i selamet olsun.

16. yüzyılın âlim şairi Nev'î,¹⁷ genç yaşlı ayırımı yapmadan ölümün insanları alıp gitmesini şu çarpıcı beyitle dile getirmiştir:

Seyl-i fenâda sanki tokuz göz bir âsiyâb

Turmaz öğütmede dimeyüp şeyh u şâb çarh

Nevî D.g.46/4

¹⁵ Murat Bilge, *Günahkâr Divanı* (Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008).

¹⁶ Ali Nihat Tarlan, *Hayâlî Bey Divanı* (Ankara: Akçağ Yayınları, 1992).

¹⁷ Mertol Tulum-M. Ali Tanyeri, *Nev'î Divanı* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1977).

Felek, dokuz gözlü bir değirmen gibi yaşlı, genç demeyip (ayırmaııp) yokluk selinde durmadan öğütmede.

3. İhtiyarlık Halleri

Yaşlılık insanın başına türlü haller getirir: Beden zayıflar, organlarda gevşeklikler başlar. Bel bükülür, görme gücü azalır, işitmeye kaybı artar, dizler titreyen dizlerle ayakta durmak zorlaşır. Klasik şiirin penceresinden bakınca yaşlılıktan doğan ilginç manzaralarla karşılaşılır:

3. 1. Belin bükülmesi

Yaşlılığın belirgin hallerinden, görünüşlerinden biri özellikle uzun boylularda görülen boy eğilmesi, vücudun adeta rükua varır gibi olmasıdır. Şairler, bu fizikî görünüşten hareketle çeşitli mazmunlar üretirler. Belin iki büküm olması genel olarak “dü tâ” tamlaması ile ifade edilir. Bel bükülmesinin kuşkusuz tek bir sebebi yoktur. Şairler hüsn-i ta’lil yoluyla pek çok sebep bulurlar. Bâkî¹⁸, sevgilinin acımasızlığını dile getirirken onun, meşakkatle belini keman/yay gibi bükmeye özenmesinden yakınır:

Pîrlıkde bu dü-tâ kaddümi çeng eylemeğe

Neydügin bilmeyüp ol tâze cevânım özenür

Baki D., g.75/4

O taze civanım, ne olduğunu bilmeden yaşlılıkta bu bükülmüş belimi çenk etmeye özenir.

Bâkî, sevgilinin eziyetinden yakınmaktadır. Yaşlanmış, beli bükülmüştür fakat genç sevgili bunu bir musiki aletine çevirme hevesindedir. Çeng kelimesinin seçilme sebebi şairin acı içindeki iniltileri olmalıdır.

Fuzûlî¹⁹, yaşlılıkta bel eğikliğinin kınanacak bir yanı olmadığını, aksine Nuh devrinden haber verecek kadar kişinin gün görmüşlüğünün nişanesi olduğunu söyler. Siz ona Nuh devrini sorun, size bir bir anlatsın demek ister. Daha doğru bir söyleyişle yaşlıların tecrübesinden yararlanmaya bakın, der:

¹⁸ Sebhattin Küçük, *Bâkî Divanı* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları,1994).

¹⁹ Kenan Akyüz vd., *Fuzûlî Divanı* (Ankara: Akçağ Yayınları,1990).

Ger bükülmüştür kadi ayb eylemeñ bir pîrdir
Nuh devrinden verir bir bir su'al etseñ haber
Fuzûlî D.k.34

Eğer beli bükülmüşse kınamayın o bir ihtiyardır. Bir soru sorsan, Nuh devrinden haber verir.

Belin bükülmesinin yaşlılıktan başka, sevgilinin eza ve cefası gibi sebepleri de vardır. Nev'î bütün bu sayılanların asıl sebebine dikkatleri çekmek ister. Vatan meyli, vatan özlemi ile insan, beli bükülerek toprağa doğru eğilir, sonra toprağa akar. İnsanın asıl vatanı daha önce bulunduğu ebedi âlemdir. Ruh geldiği âleme uçma arzusu içindedir:

Pîrlik za'fı cüvânlar gamı bükdi belümüz
Nev'iyâ bunlara hep meyl-i vatandur bâ'ış
Nevi D.g.38/5

Yaşlılık zayıflığı, genç sevgililer üzüntüsü belimiz büktü. Ey Nev'î, bunlara sebep olan hep vatan (özlemi) meylidir.

Belin bükülmesi şairin aklına “yay”ı getirir. O çağın savaş aleti olan “yay” görünüşüyle bükülmüş boyun müşebbehün-bihidir. Usûlî²⁰ bu yaydan atılan okun hedefe varmamasından şikâyetçidir. Sözü edilen hedefe isabet etmeyen arzu okudur. İnsan yaşlandıkça bazı hırsları güç kazanır. Eskilerin “hırs-ı pîrî” dedikleri bir illet insanın kalbini kemirmeye başlar:

Tîr-i maksûdu dahi bir kez nişanda görmedik
Kâmetin yâ kıldın ey pîr-i dutâ-yı rüzgâr
Usûlî D. k.1/21

Ey beli iki büküm felek ihtiyarı boyumu yay gibi ettin de istek okunu bir kez bile hedefte görmedik.

Taşlıcalı Yahya,²¹ bel bükülmesine daha esprili bir açıdan yaklaşır. İki kat olmuş bel Hak tarafına doğru yönelme anlamına gelir. Hakk'a gitmenin ilk durağı topraktır. Şairin beli eğilmiş, yüzü

²⁰ Mustafa İsen, *Usûlî Divanı* (Ankara: Akçağ Yayınları, 1990).

²¹ Mehmed Çavuşoğlu, *Yahya Bey Divanı* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1977).

toprağa yönelmiştir. Yahya'ya göre her ihtiyar, çökmeye yüz tutmuş duvara benzer. Asıl başarı kible yönüne ve secdeye varacak gibi düşmektedir:

Köhne binâyam pîr-i dü-tâyam

Hak cânibine toğru egildüm

Yahya D.mus.1-3/6

Eski bir binayım, beli iki kat yaşlıyım, Hak tarafına doğru eğildim.

Cidâr-ı köhne gibi düşmeğe turur her pîr

Hüner budur ki ide kible cânibine sücûd

Yahya D.g.50/4

Her yaşlı, eski duvar gibi düşmeye yüz tutar; hüner kible yönüne doğru secde etmededir.

Zâtî, ²² İslamiyetin özünü anlayamayan zahitlere çatar; yaşlanmış olmalarına rağmen gösterişten, ikiyüzlülüğün vazgeçmemelerini eleştirir: Onun, yaşlanmış, beli bükülmüş, ecel kapısından geçmek üzere olduğu halde riyadan, gösterişten vazgeçmemesine hayret eder:

Gerçi pîr oldı egildi geçe bâb-ı eceli

Zâhid ammâ ki râh-ı riyâdan geçemez

Zati D.g.544/5

Gerçi yaşlandı, eğildi ecel kapısını geçmek üzere ama zahit gösteriş yolundan vazgeçmez.

Nef'î, Allah'tan, çok yaşlansa bile, sevgilinin aşktan beli yay gibi bükülünceye kadar canını almamasını diler. Arzusu, kendisine iltifat etmeyen sevgilinin aşk acısından kıvranmasıdır:

Almasın cânımı Hak pîr-i dü-tâ olsam eğer

Bezm-i aşkında senin kaddini çeng etmeyecek

Nefi D.g.69/2

²²Ali Nihat Tarlan, *Zatî Divanı 2* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1970).

Eğer beli iki kat bir ihtiyar olsam (da) Allah'tan, aşk meclisinde senin belini çenk etmeyinceye kadar canımı almamasını dilerim.

Rezmî,²³ dünyada genç sevgili peşinde koşanların eziyet ve cefa ile bellerinin büküldüğünü söylerken aslında kendinden bahseder: Onun belini bükene sevgilinin eğri kaşlarıdır. O kaşların aşkıyla üzüntüden, acıdan beli iki kat olmuştur. Bu eğrilik sevgilinin naz ve cilvesiyle birleşince katlanılması güç bir eziyete dönüşür. Rezmî iki büküm olmuş halini görenlerden bunun sebebinin acımasız bir gamze olduğunu anlamalarını bekler:

Bilini ihtiyâr ile degüldür bükdügi Rezmî

Yine bir gamze-i gaddâra bes bellü vurılmışıdır

Rezmî D.g.163/5

Remzî kendi iradesiyle belini bükmüş değildir; (anlaşılan) besbelli yine bir acımasız gamzeye vurulmuştur.

Yaşlı insanların belleri, hayat yükleri altında eğilmiş iki büküm olmuştur. Dünyanın ve feleğin gidişi zavallı ihtiyarları hayretten hayrete düşürür. Bu hayret ve endişeden dolayı da çok yaşlı insanların beli iki bükümdür. Sâkîb Dede,²⁴ özellikle dünya dertlerinin, dünya meşakkatlerinin insan üzerindeki etkisine dikkat çeker. Belin hilal gibi bükülmesinin sebebi ömrün sevgilinin eğri kaşlarına veya başka bir ifade ile mihraba hasredilmiş olmasıdır. Keman, ihtiyarların beline benzetilemez zira mihnet altında eğilmekle zorlanma arasında fark vardır. Keman, oku uzağa atmak için zorlamadan dolayı iyice eğilir, fakat ihtiyar böyle değildir. Eğilmiş boy görünüş itibariyle köprüye benzerse de köprü değildir. O, köprü değil, hayat ırmağı süratle akıp giderken eteğinin kenarına ayak basmıştır. Eteğine basılan nasıl sendeleyip düşecek gibi olur ya da düşerse ihtiyarda öyledir:

²³ Mehmet Gürbüz, *Rezmî Divanı* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012).

²⁴ Mehmet Kırbıyık, *Kâtib-zâde Mustafa Sâkîb Divanı*, www.kulturturizm.gov.tr/http://ekitap.kulturturizm.gov.tr (erişim tarihi: 15.02.2021).

Sarf itmiş 'ömrünü gam-ı ebrû-yı yâr ile
Pîrânda çün hilâl eser-i inhinâ budur
Sâkıb D.g.103/5

Yaşlılarda hilal gibi eğilme(nin) sebebi budur: Ömrünü sevginin kaşlarının tasası ile geçirmiş.

Bir degüldür benzemekle kadd-i pîrâna kemân
Bâr-ı mihnet başka ibrâm ile sıklet başkadur
Sâkıb D.g.113/4

Yayın eğriliğinin, yaşlıların boyuna benzemekle aynı şey değildir: Eziyet yükü başka zorla ağırlık başkadır.

Degüldür pül o pîr-i pür-tereddüddür şitâb ile
Geçerken cûy-i 'ömri taraf-ı dâmâna ayak basmış
Sâkıb Dede D.g.87/7

O köprü değildir, çok mütereddit ihtiyar ömür ırmağını aceleyle geçerken eteğin kenarına ayak basmış.

Şeyh Galib'e²⁵ göre beli bükülmüş ihtiyarların himmeti şan ve şöhrete sebeptir. Bu iddiasına delil olarak yayın fırlattığı okun çıkardığı sesi gösterir. İhtiyarların duaları makbuldür:

Pîr-i ham-geştelerin himmetidir bâ'is-i şân
Kim kemânın bu söze tîr-i zebânı entak
Ş.Galib D.g.174/5

Şan ve şöhrete sebep beli bükülmüş ihtiyarların himmetidir ki bu söze, yayın okunun dili en iyi söyleyicidir (delildir).

Neylî²⁶ de ihtiyarların bu dünyada çektiği gamı gençlerin çekmediğini söylerken yine yay ve ok örneğinden yararlanır. Okun uzağa gitmesini sağlayan yayın katlandığı kol gücü ve zorlanmadır. Yay ne kadar iyi gerilirse ok o denli uzağa atılmaz. Yaşlılar bu mihnet yerinde zahmetle geçen ömürlerinden pek çok tecrübe edinmişlerdir. Keman/yaydan maksat yaşlı, oktan amaç gençtir:

²⁵ Muhsin Kalkışım, *Şeyh Galib Divanı* (Ankara: Akçağ Yayınları, 1990).

²⁶ Atabey Kılıç, *Mirzâde Neylî Divanı* (İstanbul: Kitabevi, 2004).

Çeker dâ'im keman hamyâze-i ğam tîr alur menzil
Bu mihnetgehde pîrân çekdiği cevri cevan çekmez
Neylî D.g.83/4

Yay hemen her zaman gam esnemesi çeker, ok menzil alır; bu sıkıntı yerinde yaşlıların çektiği eziyeti gençler çekmez.

Arpaeminizâde Sami, aykırı davrananların, ayrı baş çekenlerin eninde sonunda başlarının eğileceğine ihtiyarların bükülmüş bellerini örnek gösterir. Gençken ok gibi gurur ve kibirle gezenlerin, kimseye minnet etmeyenlerin yaşlanınca belleri bükülür, güçleri azalır, hal diliyle bir bakıma herkese baş eğerler:

Ser-fürûdur her kese encâm-i kâr-i ser-keşân
Eyle bu ma'nâyı istidlâl kadd-i pirden
Arpaemini-zâde Sami D.g.92/5

Baş çekenlerin eninde sonunda işi baş eğmedir. Bu manayı pirin boyundan delil getirerek çıkar (anla).

3. 2.Asâ Taşımak

Asa, ihtiyar kelimesiyle neredeyse eş anlamlıdır. Asa, deynek, dervişlerin taşıdıkları uzunca sopadır. Asa, iki kat olmuş ihtiyarın ayakta durması için vazgeçilmez bir destektir. Taşlıcalı Yahya, konuya şiirsel bir pencereden bakar. Sevgilinin gamzesini ihtiyar belini ayakta tutmak için destek olduğunu söylerken amacı onun kendisine iltifat edip bakmasıdır.

Tîrûn revâdur olsa dü-tâ kaddüme asâ
Bu hânekâh-ı gamda çü pîr itdi rüzgâr
Yahya D.g.61/3

Bu gam hankâhı olan dünyada felek yaşlandırınca (gamze) okunun iki büküm boyuma asa olsa uygundur (yeridir).

Zâtî, ihtiyarlığı, eskiden hem polis hem de belediye işlerine bakan muhtesibe benzetir. Muhtesip elinde asâ/deynek ile gezer, gördüğü yanlışları düzeltmeye çalışır, ikaz eder. İhtiyarlık da baş gösterince hal diliyle insana muhtesip gibi müdahale eder. Artık dünya zevk ve sefasından el çekme vakti geldi, der:

Pîrlük muhtesibi geldi 'aşâ ile saña
Didi bu bezm-i hayâtuñ ayağından çek elüñ
Zatî D.g.701/3

*Yaşlılık muhtesibi sana asa ile geldi, bu hayat meclisinin
kadehinden/ayağından elini çek dedi.*

Nâbî, bu mihnet dünyasında çok araştırıp durduğu, sorup soruşturduğu halde asadan başka elinden tutan kimseyi bulamamaktan üzüldür. Şairin sözlerinde insanların ilgisizliğine, hodbinliğine bir sitem sezilir. Şair, yaşlılık döneminde yükünü taşıyacak kimse olmadığını, elindeki asanın, ayakta durmak için kendisine destek olduğunu güzel bir sebebe bağlayarak ifade eder. Yaşlılık mevsiminde kişinin çevresinde sıkıntıları, üzüntüleri yükleyecek asadan başka kimse de bulunmaz. İnsanlar, yük olur endişesiyle yaşlıları ihmal ederler. Modern dünyanın hali Nâbî'yi haklı çıkaracak örneklerle doludur:

Pîrlük mevsimi bilmem kime taħmîl ideyüm
Bâr-ı endûhı yine püşt-i dü-tâdan gayrı
Nâbî D.g.863/4

*Yaşlılık mevsimi bilmem sıkıntı yükünü iki büklüm (olmuş)
belden başka kime yükleyeyim!*

Yaşlılıkta asa ile gezmeye neyzen bakmamak lazım. Doğrusunu söylemek gerekirse insanı ayakta tutan asadan ziyade Allah'ın lütuf ve yardımudur. Asa da Yaradan'ın bir lütfudur. Rezmî, asa ile gezecek kadar yaşlansa bile sevgilinin kapısında kapıcı olmaya razıdır:

Rezmî pîr olmuş 'aşâ ile gezer dirse o yâr
Râziyüz tek eylesün bâbında ol derbân beni
Rezmî D.g.522/5

*O sevgili, "Rezmi yaşlanmış asa ile gezer" derse razıyız
yeter ki kapısında beni kapıcı yapsın.*

Hayretî'ye göre aşka dayanan insanın menzile varır:
Tayanan 'ışka irer menzile didüm işidüp
Didi bir pîr 'aşâ ise hemân ancak olur

Hayretî D.g.57/2

*Aşka dayanan menzile erer dedim. Bu sözü bir ihtiyar işitip
asa ise hemen ancak (böyle) olur dedi.*

3. 3. Saç ve Sakalın Ağarması

Yaşlılığı belirgin hale getiren saç, sakal ve kaşların ağarmasıdır. Sakalın ağarması ölümü çağrıştırır. Hz. Ömer adamın birine, her gün gelip kendisine ölümü hatırlatmasını söyler. Bir gün aynada sakalında akları görünce adama, artık sana ihtiyaç kalmadı sakalımdaki aklar bana ölümü haber veriyor, der. Siyah sakalın ağarması insana ölümü çağrıştırır:

Giceyi gündüze katup ecelüñ geldi senüñ

Ya'nî ey pîr siyâh iken ağardı şakaluñ

Yahya D.g.220/8

*Ecelin, geceyi gündüze katıp geldi; yani ey ihtiyar sakalın
siyah iken ağardı.*

Yaşadıklarından ders, ibret almayanlara Zâtî “sakalı değirmende ağartmak” deyimini hatırlatır. Sen, ömür tanelerinin tükendiğinden habersizsin; galiba sakalını değirmende ağarttın, diyerek eleştirir. Değirmen istiaresi felek ve dünya için gerçekten çok anlamlıdır. Dünyaya gelen bütün insanları dünya bir değirmen maharetiyle öğretür:

Haberüñ yok dükedübdür bu değirmen dâneñ

Meger ey pîr değirmende ağardı şakaluñ

Zatî D.g.701/5

*Ey ihtiyar anlaşılan sakalı değirmende ağarttın (zira) bu
değirmenin taneni (ömür günlerini) tükettiğinden haberin yok.*

3. 4. Görme Gücünün Azalması

İnsan yaşlanınca görme gücünde azalma baş gösterir. Kimi zaman göz tamamen görme yetisini kaybeder. Âhî²⁷, gözlerinin yasemin yaprağı gibi ağardığını yani göremez olduğunu ileri sürerek gümüş tenli sevgiliyi yardıma çağırır. Beyitin içinde bir

²⁷ Mustafa S. Kaçalın, *Âhî Divanı*, <http://www.kulturturizm.gov.tr/> (erişim: 15.02.2021)

çelişki olduğu gözden kaçmaz. Görme gücü iyice zayıflayan göz bırakın gümüş tenli sevgiliyi burnunun ucunu dahi göremez:

Gözlerüm berg-i semen gibi ağardı kandasın

Pîrlik vaktinde gel iy serv-i sîmîn-ten baña

Âhî g.8/3

Gözlerim yasemin yaprağı gibi ağardı neredesin? Yaşlılık vaktinde ey gümüş tenli servi bana gel!

Çok ağlamaktan gözlerin kör olabileceği inancı klasik şiirimizde sık geçer. Nev'î²⁸, çok ağlamaya yaşlanmayı da ekleyerek gözlerinin ağardığını, katarakt olduğunu söyler ve sevgiliden kendisine destek olmasını ister. Şair yaşlanmış, gözleri zayıflamış, üstelik tek sermayesi olan gözyaşı sürekli ağlamakla tükenmiştir. Gözyaşı renginden dolayı gümüşe, dolayısıyla akçeye benzetilir. Âşığın tek sermayesi gözlerinden durmadan akan yaşlardır. Göz pınarı kuruyunca akçesiz kalır şair, fakir düşer. Bu durumda sevgilinin merhametine sığınmaktan başka çaresi kalmamıştır:

Dükendi nakd-i eşküm gözlerüm ağardı pîr oldum

Cüvânum baña rahm itmez mi pîr oldum fakîr oldum

Nev'î D.g.313/1

Gözyaşı nakdim tükendi gözlerim ağardı, yaşlandım. Yaşlandım, fakir oldum, genç sevgilim bana acımaz mı?

Zamanla gözlüğe ihtiyaç duyulur. Şairler gözlük, görme kabiliyeti ve billur/camla ilgili türlü kelime oyunları ve sanatlarla hünerlerini sergilemeye çalışırlar. Gözlüksüz görememekten yakınır, kendilerini kınayan zahide tariz etmekten geri durmazlar. Gözlerin görememesi bir kişilik kusuru değil, ihtiyarlık sonucudur:

Gözlige muhtâcdur 'ayb itme zâhid pîr olan

Almasam des[tü]me görmem gözlerüm billûr câmRezmî

D.g.337/4

²⁸ Mertol Tulum-M. Ali Tanyeri, *Nev'î Divanı* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1977).

Ey zahit, yaşlanan gözlüğe muhtaçtır, kınama! Billur camı (gözlük) elime almasam göremem, gözlük gözlerimdir.

Diyarbakırlı Lebib, ²⁹ yaşlılıkta gözlerin görme gücünü yitirmesinin sonuçlarını şu beyitle ifade eder:

Ža'f-ı pîrî za'f-ı çeşm ü za'f-ı ten za'f-ı ma'âş

Ža'fa cem'-i keşret oldum derd-i lâ-yuhsâ ile

Lebib D.k.2/50

Yaşlılık zaafi, göz zayıflığı, beden zayıflığı, geçim zaafi (sıkıntısı) gibi dertlerin çokluğu (ile) zayıflığa çokluk bütünü oldum.

Lebib, yaşlılıkla birlikte yoksulluğun da yakasına yapıştığını adeta bir dert yumağı olduğunu söyleyerek durumunu dile getirmiştir.

3. 5. Dişlerin Dökülmesi

Yaşlılığın önemli sonuçlarından biri dişlerin dökülmesidir. Eskiden şimdiki gibi diş hekimliği gelişmediği için insanlar bu sıkıntı ile oldukça uğraşmak zorunda kalmışlardır. Bazı şairler konuya neşeli bir pencereden bakarak zevkli beyitler söylemişlerdir. Enverî, ³⁰ dudağından öptükçe sevgilinin ağzına tokat vurarak dişlerini döktüğünü söyler ve bir hüsn-i ta'lille fakat ironik bir ifadeyle yaşlandığını, ağzında diş kalmadığını dolayısıyla sevgilinin tokadının korkusundan kurtulduğunu söyler:

Dişledükce la'l-i cân-bahşını çarpar ağzuma

Enverî pîrlük deminde bitdi bu dendân işi

Enverî D.g.274/5

Can bağışlayan dudağını dişledikçe ağzıma çarpar. Ey Enveri ihtiyarlık deminde bu diş (dökme) işi bitti.

Taşlıcalı Yahya yaşlılıkta ağzında diş kalmasını ironik bir ifadeyle dile getirerek, ağzında dökülen dişlerinin yernini divanî yazısının sin harfine döndüğünü söyler. Divani yazıda sini harf bir

²⁹ İdris Kadioğlu, *Diyarbakırlı Lebib: Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanı* (Diyarbakır: Müstakil Yayınları, 2004)

³⁰ Cemal Kurnaz- Mustafa Tatçı, *Ümmî Divan Şairleri ve Enveri* (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001).

çizgi gösterilir. Dişi dökülen ağızda diş yerine düz bir damak kalır. Şair, dişleri inciye benzetir, fakat döküldüklerinden o servetten de mahrum kalır:

Pîr olduğuma dişlerümüñ düşdi gevheri

Dîvânî sine döndi benüm dişlerüm yeri

Yahya D.g.466/1

Yaşlı olduğuma dişlerimin gevheri (tarih) düştü, dişlerimin yeri divani yazısındaki sin (harfi)ne döndü.

Beysi şöyle de anlamak mümkün: yaşlandığımdan dişlerimin cevher(ler)i düştü. Dişlerimin yeri divani sin'i gibi dümdüz oldu.

3. 6. Güçten Kesilmek

Yaşlılıkta beden zayıflar, güç azalır, insan başkalarının yardımına muhtaç olacak hale düşer. Şairler bu zayıf hallerine sığınarak korunup gözetilmelerini ister, geçimlerinin sağlanmasını memduhlarından talep ederler. Bu ifadeleri bir tür duygu sömürüsü olarak da değerlendirmek mümkündür:

Cüvân-bahtâ bu pîr-i nâ-tüvânuñ lokma vü nânın

Muzâ'af eyle nâkıs kılma cem'-i ehl-i 'irfânı

Nevi D.k.45/24

Ey bahtı genç, bu güçsüz ihtiyarın lokma ve ekmeğini arttır, irfan ehlinin birikimini (geçimini) eksik etme.

Süheylî,³¹ sevgiliden eziyet çekmekten dolayı güçten kesilerek belinin büküldüğünü ve yaşlandığını söyler. O, her ne kadar sevgiliden gördüğü cefa ile belinin büküldüğünü ileri sürse de aslında onun belini büken yaşlılıktır:

Süheylî yâr cevri çekmeden bî-tâkat olmuşdur

Ham oldı tâkatı bî-çârenüñ za'f ile pîr oldı

Süheylî D.g.345/5

Süheylî, sevgili eziyeti çekmekten güçsüz olmuştur: Zavallının zayıflıkla gücü azaldı (beli büküldü), ihtiyar oldu.

³¹M. Esat Harmanlı, *Süheylî Divanı* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2007).

3. 7. Vücuda Titreme Gelməsi

Yaşlılığın sıkıntılı sonuçlarından biri de gücü azaldığından vücudun titremeye maruz kalmasıdır. Kişi, az veya çok zelzeleye tutulmuş gibi titrer. El, bir şeyi kavrayıp tutmakta zorluk çeker, insan ayakta duramaz, belini dik tutamaz. Said Giray³², bu titreme halini “cıva”ya teşbih eder. İhtiyarın hali, döküldüğü yerde titreyip duran cıvaya teşbih edilir. Bu zayıf, titrete bedende bulunan ruh su mecrasına benzer. Su nasıl akıp gitmeye eğilimli ise ruh da yaşlının bedeninde her an akıp gitmeye hazır bir halde bulunur. Beden bir ırmak yatağı gibidir. Su burada durmaz:

Dem-i pîrî ten-i her ra‘şe-ger sîm-âba benzermiş

Revân-ı nâzenîn-i ‘ömr cây-ı âba beñzermiş

Said Giray D.g.79/1

Yaşlılık zamanında her titreyen beden cıvaya benzermiş, ömrün nazlı ruhu su ytağına benzermiş.

Rezmî, yaşlandığı halde içkiden vazgeçmemesini ilginç bir gerekçeye bağlar: İçki içmeyince elleri titriyor, dolayısıyla kitap okuyamıyor. Eline aldığı kitabın düşmesini önlemek için içki içtiğini söylüyor. Tarif ettiği bir bakıma alkolik bir insan durumudur. Alkolik kişi, içki bulamadığı zaman titreme krizi geçirir:

Pîr olup terk itmedümse elde ben câm-ı şarâb

Kasdum oldur düşmesün râ‘şeyle destümden kitâb

Rezmî D.g.41/1

Ben, yaşlanıp şarap kadehini elden bırakmadıysam amacım, titremeyle elimden kitabın düşmemesidir.

3. 8. Bunama

Eskilerin “ateh getirme”, “haref” dedikleri yaşlılık hastalığı şairlerin de dikkatinden kaçmamış, bu rahatsızlığa şiirlerde az da olsa yer verilmiştir. Kadı Burhaneddin,³³ zamane insanların

³² Saadet Karaköse, *Said Giray Divanı* (Denizli: Bilal Ofset, 2001).

³³ Muharrem Ergin, *Kadı Burhaneddin Divanı* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1980).

sözlerine aldırış etmeden sevgili ile hoş vakit geçirmeyi tavsiye eder. Ona göre bunamış ihtiyarların öğütleri dikkate alınmamalı:

Dil-dâr ile hoş ol u zemâneye kalmagıl

Dutma hisâba her ne ki pîr-i haref kıla

K.Burhaneddin D. g. 41/3

Sevgili ile güzel ol (vakit geçir) devrin (insanlarının) sözlerine bakma! Her bunağın söylediği sözleri hesaba alma!

Şair, bazen zekice bir kurnazlığın arkasına gizlenerek meramını ifade eder, “Aklım çocuk oldu. Çocuk nasıl bulduğu her şeyi ağzına alırsa ben de sevgilinin dudağını görünce ağzıma alıp emmek isterim” der. Dikkat edilirse bunamayı kendisine mazeret olarak sunar. Halbuki Kadı Burhaneddin’in genç yaşta öldürüldüğü, bunayacak kadar yaşamadığı bilinmektedir. Bu da bize, şairlerin her söylediklerini mutlaka yaptıkları anlamına gelmediğini gösterir. Şair, güzel bir mazmun, gönül alıcı bir hayal yakaladı mı, onu hemen mısralarına döker:

Tıfl oldı bu ‘aklum niçe pîr ise lebüñle

Ne ki eline girür ise tıfl emer iy dost

Kadı Burhaneddin D. g. 270/5

Bu aklım ne kadar yaşlı ise de dudağınla çocuk oldu. Ey dost, çocuk eline ne girerse emer.

Sâkıb Dede, attığı okun hedefe isabet etmemesini güzel bir sebebe bağlar. Aklı başında olan sevgilinin güzel yüzü varken başka tarafa bakmaz. Ancak bunamış biri böyle hata işleyebilir. Bunama yükü, ihtiyarın belini büktüğünden attığı hata okunun doğru hedefe gittiğini zanneder. Ateh getiren kişi ne söylediğini ne yaptığını hatırlayamaz, eğriyi doğru, doğruyu eğri sanabilir. Ateh, yaşlılıkta karşılanabilecek en zor hallerden biridir:

Râst-rev sanmaz idi tîr-i hatâsın Sâkıb

Kâmet-i pîri kemân eylemese bâr-ı ‘ateh

Sâkıb D.g.506/7

Ey Sâkıb, bunama yükü belini yay etmese (bükme) attığı hata okunun doğru(hedefe) gittiğini sanmazdı.

Muvakkit-zâde Pertev ileri yaşlardaki insan halini çarpıcı bir beyitle dile getirir: günü gelecek gençler gün gelecek yaşlanacak, çocuk mizaçlı olacak. Gönül ehli yanında çocukla genç arasında fark gözetilmez:

Nev-cevânlar pîr olup pîrân olur kûdek-mizâc

Ehl-i dil 'indinde Pertev şâb şeyh ü şeyh şâb

M. Pertev D.g.29/5

Delikanlılar yaşlanıp yaşlılar çocuk mizaçlı olur. Gönül ehli yanında genç yaşı, yaşlı da gençtir (çocuktur).

3.9. Hırs-ı piri

Yaşlılığın psikolojik özelliklerinden biri de dünya işlerine, mala, mülke, paraya ve makama isteklerinin, hırslarının artmasıdır. Dünyanın geçiciliğini bilen uyanık kalpliler için böyle bir durum söz konusu olmasa da bu yaşlılık hırsı birçok ihtiyarda gözlenebilir. Tâci-zâde Cafer Çelebi³⁴ yaşlanınca sabır gücünün artacağını düşündüğünü, aşka düşmeyeceğini sandığını oysa daha fazla hırs ve hevesin kendisine üstün geldiğini söyleyerek bu gerçeğin altını çizer. Yaşlandıkça dünyaya ilgi daha çok artar, hırs ve arzular güç kazanır:

Pîr olup oldı dahi rağbeti her lahza füzûn

Gönül ey vâ y gönül vâ y gönül ey vâ y gönül

Tâcîzâde Cafer çelebi D.g.124/2

Aynı düşünceyi Gelibolulu Âlî³⁵ de dile getirerek insan yaşlanıp mezara yaklaştıkça hırsının arttığını, zamanın eziyetinden, kahrından zebun düştüğünü, bu durumun bir tür cinnet olduğunu ifade eder. İhtiyarlıkta beden hareketleri yavaşladığı halde arzular güç kazanır. Oysa insana bu yaşlarda gereken nefsinin peşinde koşturmaya çalışıp üzölmek değil huzur ve sükûndur:

Nakd-i 'ömr eksüldüğince oldı âmâlüm füzûn

³⁴ İsmail Erünsal, *The Life and works of Taci-zade Ca'fer Çelebi: with critica ledition of his Divan*. (İstanbul: İÜEF Ü, 1983).

³⁵ Kudret Altun, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Divanı* (Niğde: Özlem Kitabevi, 1999).

Rûzgâruñ zecr ü kahrından zebûn oldum zebûn
Niçe bir âvâralıklar niçe bir tavr-ı cünûn
Pîrlik hengâmıdır gelmişdür eyyâm-ı sükûn
Su gibi dil tıflı akmaz her yaña şimden girü
Gelibolulu A. D.

Ömür sermayesi eksildikçe emellerim çoğaldı. Zamanın eziyet ve kahrından aciz oldum, aciz... Ne zamana dek avarelikler ne zamana kadar bu delilik? Yaşlılık zamanıdır sükûn günleri günleridir. Gönül çocuğu bundan sonra su gibi her yana akmaz.

Beden yaşlanıp zayıfladıkça insanın dünyaya karşı hırsının artması da bir başka insan özelliğidir. Kütahyalı Rahîmî³⁶ bu insanlık psikolojisini çok güzel tahlil eder:

Dil kocadukça aşka oldı harîs
'Aklı var ol delünün usludur
Kütahyalı Rahîmî D.g.48/7

Yaşlandıkça gönül aşka (daha çok) hırs gösterdi. O delinin akli var, akıllıdır.

Nev'î, yaşadıkça aşkının artmasına şaşılmamasını söyler. İnsan yaşlandıkça kişinin bahta, mutluluğa, dünya nimetlerine daha çok istek duyar:

'İşkum yaşadukça ne 'aceb olsa ziyâde
Pîr olmağ ile bir kişi devletden usanmaz
Nevi D.g.191/2

Aşkımın, yaşlandıkça artmasına şaşılmaz (zira) yaşlanmakla kişi devletten (baht,talih) usanmaz.

4. Gençken İhtiyar Gibi Olanlar

Büyük musibetler, hastalıklar, felaketler insanın ruh ve beden dünyası üzerinde yıkıcı etkiler yaparak gençken yaşlandırabilir. Uğradığı felaketin yükü altında beli bükülen

³⁶ Ahmet Mermer, *Kütahyalı Rahîmî ve Divanı* (Ankara: Sahhaflar Yayınları, 2004).

gençler az değildir. Şairler bu durumlara dikkat çekmiş, insanları ikaz etmeye çalışmışlardır. Çoğu kendi şahsi tecrübelerini dile getirirken bilvesile okuyucularını da uarmayı düşünmüşlerdir. Fatih Sultan Mehmed'in oğlu II. Bayezid (Adlî),³⁷ aşkın insanı ihtiyarlattığını, ondan sakınılması gerektiğini şöyle ifade etmiştir:

Cüvân iken beni derdün gamuñla pîr itdi

Nasîhat oldu işüm cümle şeyh ile şâba

Adlî D. g.124

Derdin (aşkın) gençken beni yaşlandırdı. (Bu yüzden) isim genç, yaşlı herkese nasihat oldu.

Karamanlı Nizâmî,³⁸ nergis metaforuyla daha çocukken yaşlanan insanları hatırlatır. Yeni açmış nergis çiçeği sarı benzi, bükük boynuyla ihtiyara benzer. Bela ve sıkıntılara uğramış insanlar da böyledir. Daha çocuk yaşta beli bükülür, dişleri sararır, dökülür ve başı titrer. Buna en güzel örnek nergis çiçeğidir:

Bükülüp beli sarardı dişi ditrer başı

Tıfl iken oldu meğer pîr-i mu'ammer nergis

Karamanlı Nizamî k.5/3

Beli bükülüp dişi sararır, başı titrer; daha çocukken meğer uzun ömürlü nergis ihtiyar oldu.

Gelibolulu Âlî, çocuğun doğuşta dişsiz olmasını ruhlara ezelde aşkı anlatmasına bağlar. Aşkı ders verdiği için, aşk acılarından, doğmadan yaşanmış, dişsiz doğmuştur!

'İşki irşâd itdugüm çün tâ ezel ervâha ben

Pîr iken toğdum anadan yok idi ağzumda diş

Gelibolulu Âlî.D.g.234/2

Ben ta ezelde ruhlara aşkı anlattığım için anadan, ağzımda diş olmadan yaşlı olarak doğdum.

³⁷ Yavuz Bayram, *Amasya'ya Vali Osmanlı'ya Padişah Bir Şair: Adlî, Adlî [Hayatı, Şahsiyeti, Şairliği, Divânının Tenkidli Metni]* (Amasya: Amasya Valiliği Yayınları,2008).

³⁸ Haluk İpekten, *Karamanlı Nizâmî Hayatı Edebî Kişiliği ve Divanı* (Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1974).

İnsanın belinin bükülmesi, yaşlı görüntüsü vermesi için mutlaka uzun bir hayat yaşaması gerekmez. Emrî³⁹ gibi bazı insanlar sevgilinin saçının hasretiyle de yaşlanabilir:

Ey benüm şâh-ı cihânum Hâk uzatsın 'ömrüñi
Fikr-i zülfün belümi bükmiş beni pîr eylemiş
Emrî D.g.243/4

Ey benim dünya şahım, Allah ömrünü uzatsın; saçının düşüncesi (tasası) belimi bükmüş beni ihtiyar etmiş.

Mealî,⁴⁰ göğsünde açılan iki yaranın, ayrılık acısıyla yaşlanan ve görme bozukluğu bulunan gönül çocuğunun gözlerine gözlük olduğunu şu beyitle dile getirir:

Tıfl-ı dil pîr oldı hecrüñden ki seni görmege
İki dâğı sînemün ey mâh gözlikdür aña
Mealî D.g.43/4

Ey ay yüzlü, gönül çocuğu ayrılık (acısından) yaşlandı, göğsümün iki yarası ona sen görmek için gözlüktür.

Mezâkî,⁴¹ yaşlanmasına rağmen gönül çocuğunun sevdadan henüz vazgeçmediğini, gençlik hülyaları içinde bulunduğunu bir tür "hırs-ı pîrî" taşıdığını dile getirir. Bu durumu, "Horoz ölür, gözü çöplükte kalır." atasözü çok güzel özetler:

Gerçi pîr oldum velî bâd-ı mahabbetle henüz
Mevc-hîz-i şûr-ı eyyâm-ı cevânîdur gönül
Mezâkî D.g.270/6

Gerçi yaşlandım fakat aşk havasıyla gönül henüz gençlik günlerinin havası ve şamatası içinde dalgalanmaktadır.

Şairler arasında ihtiyarlığın, yaş dışında, en çok bilinen sebebi sevgiliden ayrılık, dolayısıyla aşktır. Şairlerin çoğu ayrılık

³⁹ M. A. Yekta Saraç, *Emrî Divanı*. Hzl., (İstanbul: Eren Yay., 2002).

⁴⁰ Edith Ambros, *Candîpenstrokes: the lyrics of Me'âlî an Ottoman poet of the 16th century*, (Berlin 1982).

⁴¹ Ahmet Mermer, *Mezâkî: Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanının Tenkidli Metni*. Ankara: (Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1994).

derdinin kendilerini yaşlandırdığından yakınır. Bu yakınmanın şairane bir durum olduğunu söylemeye gerek yok. Anlatılmak istenen ayrılık acısının yıkıcı etkisidir. Şeyhülislam Yahya ⁴² tazelerin aşkıyla yaşlanmaktan şikâyet eder. Artık diğer şairleri varın kıyas edin:

Çeşmi ağardı ağlamadan kaddi oldu lâm

Yahyâ'yı tâzeler gam ile pîr itdiler

ŞeyhülislamYahya D.g.79/5

Ağlamaktan gözü ağardı (görmez oldu), boyu lam (harfi) oldu; tazeler yahya'yı üzüntüyle ihtiyarlattılar.

5. Yaşlılıkta İnsanın Beklentileri

Yaşlılık baş gösterip bedende arızaları görülmeye başlayınca aklı başında olan, geleceği gören insanlar birtakım arayışlar, beklentiler içine girer. Yaşanan ömürden geriye kalanları göz önüne getirir, nefis muhasebesi yapar ve arkalarında güzel şeyler bırakma isteği duyarlar.

5.1. Hayırla Anılmak

Her insanın isteği, umudu arkasında kalanların kendisini hayırla anmalarıdır. Bunu sağlamak için kimi hayır işleri, kamu yararına olan eserler, okul, hastane, köprü, cami vs. bırakırken kimi de kaleme aldığı eserlerle anılmayı umar. Sadaka-i cariyeye denilen bu eserlerle hayırla anılmayı diler, sevap defterlerinin kıyamete kadar açık kalmasına çalışırlar. Bunların hiçbirine imkânı olmayanların elinde iyi insan olma gibi bir fırsat vardır: İnsanlara yardım ederek, iyi, doğru ve güzel işler yapmak. Bunu amaçlayanlar yaptıklarına karşılık beklemezler. Meâlî, isim vermeden seslendiği dostuna, sevdiğine, öldüğünde kendisinin iyi bir arkadaşı, ârif bir zat olarak anılmak istediğini söyler:

Ey pîr olası öle Me'âlî de diyessin

Bir hûş musâhib idi vü 'ârif cevân idi

Mealî D.g.112/5

⁴² Hasan Kavruk, *Şeyhülislâm Yahyâ Divânı* (Ankara: MEB. Yayınları, 2001).

Ey ihtiyar olası, Meali öle de sen, bir hoş arkadaş ve arif bir genç idi diyessin.

5.2. Hatıraları Anmak

İhtiyarlar, güllerin açıldığı, güzel kokuların insanı mest ettiği bahar günlerinde bir araya geldiklerinde gençlikte yaşadıklarını, hatıralarını anlatmaktan keyif duyarlar:

Añar zamân-ı şabâvet şafâların pîrân

Çemende şâh-ı güle goncalar süvâr olıcak

Nevî D.g.226/3

Yaşlılar, bahçede gül dalına güller bindiğinde (bahar geldiğinde) gençlik zamanının sevinçlerini (neşeleri) anarlar.

Necâtî, sevgilinin yüzünün aksettiği kadehten içenin gençleşeceğini söyleyerek gençlik günlerine duyduğu özlemi dile getirir:

Sâkî düşerse sâğara ‘aksi ‘izâruñuñ

Pîr-i za’îf olanlar içerse cevân ola

Necatî Bey D.g.21/2

Ey saki, yanağının görüntüsü kadehe düşerse zayıf yaşlılar bile içerse gençleşir.

5.3. İhtiyarlık ve Tecrübe

Uzun bir ömür sürme beraberinde tecrübe birikimi getirir. Yaşlıların her zaman tecrübelerine ihtiyaç duyulması bu yüzdendir. Yaşlılık kaçınılmaz bir son olarak göz önünde bulunduğu göre bundan ders, ibret almak insan için elzemdir. Şairler tecrübelerini, bilgi ve birikimlerini insanlara aktarır, ikaz görevlerini yapar, bir atasözü, deyim ya da kelam-ı kibarla bir hikmeti zevkli bir beyit halinde dile getirirler. Necâtî, gençlere yaşlılardan öğüt almayı tavsiye eder:

Pîrler pendini tut ser-keşlik itme ‘âşıkâ

Pây-dâr olmaz güzellik gibi bu dünyâ yiğit

Necatî Bey D.g.27/4

Ey genç, yaşlıların öğüdünü tut, aşığa serkeşlik etme, güzellik gibi bu dünya (da) sürekli olmaz.

Hayretî bir kasidesinde memduhuna, bahtın genç, fikrin daima ihtiyar olsun yani ihtiyarların düşüncesi gibi tecrübeye dayalı, isabetli olsun; gençler ve yaşlılar sayende rahat ile huzurla su içsinler, adalet içinde yaşasınlar, diye dua eder:

Bahtuñ cuvân u râyun ola pîr dâyimâ

Sâyende içe râhat ile şeyh ü şâbâb

Hayretî D.k.10/39

Bahtın genç ve düşüncen her zaman ihtiyar olsun. Gençler ve yaşlılar sayende rahatça içsinler (yaşasınlar).

6. Yaşlılık ve Akıl/Hired İlişkisi

Taci-zâde Cafer Çelebi, akıllı ve gönlü teşhis ettiği bir beytinde gönlü tecrübeli, bilgin, akıllı ise cahil bir çocuk olarak niteler ve gönlü akla takdim eder, gönlü önceler. Ona göre cahil aklın gönle itiraz etmesi, bilgisiz çocuğun bilgin ihtiyarla tartışmasına, iddiaya girmesine benzer ve bu da doğru değildir:

‘Akla eydün kılmasun gönlüme hergiz i’tirâz

Pîr-i dâñâ itmek olmaz tıfl-ı nâdân ile bahs

Tâcîzâde Cafer çelebi D., g.14/2

Akla, gönlüme asla itiraz etmemesini söyleyin, bilgili ihtiyarın cahil çocukla tartışması olmaz (uygun değil).

Akıl, yaşlı, çok bilgili olsa da aşk mektebinde okula yeni başlayan bir öğrenci gibidir:

Bunca ilmiyle senün mekteb-i işkunda degül

Pîr-i dâñâ-yı hired tıfl-ı nev-âmûz henüz

Karamanlı Nizami g.44/6

Çok bilgili akıl ihtiyarı senin aşk mektebinde henüz yeni öğrenen bir çocuktur.

Bütün hataların, günahların, sıkıntıların sebebi bir anlamda sınır tanımayan dünya sevgisidir. Akıl ihtiyarının rahatı ise ancak sabır ve sükûnetindedir. Bunu sağlaması için insanın, dünya dağdaşasını, gürültü patırtısını, arzu ve hırslarını ortadan kaldırması gerekir:

Ber-taraf eyle gönül dağdağa-i dünyâyı
Râhat-ı pîr-i hîred sabr u sükûnundandır
Mezakî D.g.65/5

*Ey gönül, dünya telaşını bertaraf et, akıl ihtiyarının rahatı
sabır ve sükûnetindedir.*

7. Zamandan Şikâyet

İnsan yaşlanınca çevresinden daha yakın ilgi, sevgi ve şefkat; saygı ve anlayış bekler. Yaşlılık hassasiyeti nedeniyle ihtiyarlar çok alıngan olurlar, aranıp sorulmayı arzu ederler. Sözlerinin dinlenmesini, isteklerinin yerine getirilmesini umarlar. Diyarbakırlı Lebîb ihtiyarların bu duygusunu kendi şahsında dile getirdiği aşağıdaki beytinde aranıp sorulmamaktan yakınır, duygularını şu hüznü ifade ile belirtir:

Ki zâyî' itdi beni pîrlik zamânında
Arar sorar dağı yok hâlümü ne da'vâdur
Lebîb D.k.23/38

*Beni yaşlılık zamanımda yitirdi, halimi arayıp soran bile yok;
ne tuhaf davadır!*

Şair, aranıp sorulmayınca gönül kırıklığı içinde kendine seslenir:

Dürûğ-ı bî-fürûğundan ferâğ eyyâmıdur ey dil
Ki şubh-ı pîrî şâm-ı 'ömridür hey'etde hikmetle
Lebîb D.k.16/33

*Ey gönül parıltısız, nursuz yalanlarından yüz çevirme
zamanıdır. Zira ihtiyarlık sabahı ömrün gecesidir.*

Kısacası ihtiyarlık akşamı baş gösterdi, yalancı dünyanın görünüşüne aldanma!

8. Yaşlının Duasını Almak

İhtiyarlar Allah katında duası geri çevrilmeyen öncelikli insanlar olarak kabul edilir. Onlar, toplumu ayakta tutan, belalardan koruyan gizli güçtür. Bir hadiste mealen, "Beli bükülmüş ihtiyarlarınız olmasaydı belalar üzerinize sel gibi yağardı",

buyrulmuştur. Beli iki kat olmuş ihtiyarların dualarını almak lazımdır. Behiştî⁴³ ihtiyarların duasını almanın önemine işaret eder: İnsanlara hizmetin meyvesi değer kazanmaktır. Bu sebeple gençken yaşlıların duasını almak mühimdir. Gençken yaşlıların duasını alanlar yaşlandıklarında değer bulurlar:

Hidmetin 'izzet olur mîvesi ey Tanrı kulu

Nev-cevânlıkda du'âsın alagör bir pîrûñ

Behiştî D.g..262/3

Ey tanrı kulu, hizmetin meyvesi değer (kazanmak) olur, gençlikte yaşlının duasını almaya bak!

Hecrî,⁴⁴ uzun ömür sürmeyi âşıkların ahını almamaya bağlar. Eğer sevilen kişi uzun yaşamak istiyorsa âşığın ahından sakınmalıdır:

Sakın 'âşıklar âhından eger pîr olmak isterseñ

Nihâl-i tâzesin iy gül cihân bâğında nev-reste

Hecrî D.g.125/3

Ey gül, sen dünya bahçesinde bitmiş taze bir fidansın, eğer yaşlanmak istersen âşıkların ahını almaktan sakın.

9. İhtiyarlara Öğütler

Said Giray, ekin ekmeenin harman zamanında ürün hasreti çekeceğini hatırlatır. Tarlada izi olmayanın harmanda ürün beklemesi abestir. Yaşlılık döneminde teessüf etmek gençliğin mükâfatı değildir. İnsan yaşlılık günlerinde üzüntü çekmek, eyvah demek istemiyorsa gençliğini iyi değerlendirmeye bakmalıdır. İnsan, gençlikte ne denli güzel işler yaparsa yaşlılığında o denli rahat ve huzur içinde olur.

Zirâ'at itmeyen hasret-keş olur vakt-i hirmende

Te'essüf vakt-i pîrîde mükâfât-ı şebâb olmaz

Said Giray D.g.68/5

⁴³ Yaşar Aydemir, *Behiştî: Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Divanı'nın Tenkitli Metni* (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 2000).

⁴⁴ Ömer Zülfe, *Hecrî Kara Çelebi Muhyi 'd-din Mehmed Divanı* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2017).

Ekin ekmeyen harman zamanı hasret çeker, ihtiyarlık zamanında teessüf, gençlik ödülü olmaz.

İhtiyarlık zamanında üzüntü tozlarının gönülden akıp gitmesine çalışmalı. Dünyaya, toprağa ait emeller, arzular, hırslar gönülden çıkarılmalı. Aslında fitri bir biçimde gönülden bu emel tozları kendiliğinden akıp gider. Yaşlılık baş gösterince insana düşen her türlü dünyevi kirden ellerini yıkamaktır. Beden topraktır ve toprağa dökülecektir. Ruh yücelere aittir ve ölümsüzdür. İnsan, uzun emellerin kederlerinden kendini uzak tutmasını bilmeli:

Dem-i pîrîde gerd-i gam gerek rîzân ola dilden
İner bünyâd-ı müşrifden türâb âheste âheste
Lebîb D.g.119/7

Yaşlılık döneminde gam tozlarının elden akıp gitmesi gerek. Ölüme yüz tutanın bedeninden toprak yavaş yavaş dökülür.

Bahar ve sonbaharın birbirini izlemesi insana gençlik ve ihtiyarlık dönemlerini hatırlatır:

Fasl-ı bahâr fasl-ı hazân der-pey olması
Tafsîl-i hâl-i pîr ü cevândan haber virür
Muvakkit-zâde Pertev D.g.72/3

İlkbahar ve sonbahar mevsimlerinin arka arkaya gelmesi ihtiyar ve gençlerin durumlarından ayrıntılı haber verir.

Zâtî, uzun ömür sürmüş tecrübe birikimine sahip şairlerdendir. Bir gazelinde bu tecrübesini şöyle dile getirir:

Ey pîr gâfil olma aarduñ şükûfe-veş
Eglenmeyüb şükûfe bulur hâke ittişâl
Zâtî g.827/2

Ey ihtiyar, gafil olma! Çiçek gibi ağardın, saçın saklın bembeyaz oldu, (bilirsin ki) açtıktan sonra çiçek fazla beklemeden toprağa dökülür.

Sonuç

Eskilerin “sinn-i kemâl” dedikleri yaşlılık, insan ömrünün mukadder bir neticesi olarak uzun yaşayan herkesin başına gelecek bir durumdur. Uzun bir ömrün sonunda bedenin gücünü ve sıhhatini kaybetmesi, duyulardaki zayıflama ve gevşeme ile kendini gösteren bu dönem insanlara şefkat ve merhameti ihtar eder. Kişi, ömrü olursa yaşlanacağını ve günün birinde başkalarının yardımına muhtaç olabileceğini aklından asla çıkarmamalı. İnsanı gaflete salan gençlik heyecanının ihtiyarlık sabahında teessüf ve hüznülere yol açmaması için kişi aklını başına devşirmeli başkalarını ve özellikle yaşlıları üzmemektir. Şairler “pîr, koca, ihtiyar, yaşlı” gibi kelimelerle insan ömrünün bu son demini ve sıkıntılarını ifade etmişlerdir.

İncelenen divanlarda ihtiyarlığın felsefi taraflarının şairlerce pek fazla dillendirilmediği görüldü. İhtiyarlık tabii bir ömür dönemi olarak algılandığından sebeplerinden çok sonuçları ile ilgilenilmiş, ömrün bir serap olduğu vurgulanarak ibret alınması tavsiye edilmiştir. Genel olarak gençlik ve yaşlılık karşılaştırmaları bağlamında insanın ihtiyatlı davranması gereği üzerinde durulduğu söylenebilir. Dünyaya gelen kişinin bir gün yaşlanacağını hesaba katarak yaşlılara saygı göstermesi, dualarını almasının önemi vurgulanmıştır. Yaşlılığı tecrübe anlamına geldiği gerçeğinin göz önünde bulundurulması da tavsiyeler arasında yer almıştır.

Yaşlılıkta insan bedenine arız olan hastalıklar üzerinde durulmuş bunların kaçınılmaz neticeler olduğu vurgulanmıştır. Şairlerimizin birçoğunun yaşlanmaya fırsat bulmadan irtihalleri yaşlılık konusunda uzun tahlillere girişmelerine imkân vermemiş olabilir. Nâbî gibi uzun ömür sürmüş bazı şairlerin meselenin daha çok hikemi boyutu üzerinde durdukları görülür. Dikkati çeken bir husus da yaşlı olmadıkları halde bazı şairlerin yaşlılık konusunda ikazlarda bulunmasıdır. Genel olarak şairlerin, aşk acısının insanı yaşlandırdığı hususunda birleştikleri görülür.

Gençlik bir gün gidecek yerini ihtiyarlığa bırakacaktır. Gafletle geçirilen bir gençliğin bedeli yaşlılık döneminde çekilecek sıkıntılarla ödenecektir. Yapılan inceleme sonunda, her insanın, bir gün yaşlanacağını göz önünde bulundurarak hayatını sürdürmesi, ah almaması, ihtiyarlara şefkat, merhamet ve saygı göstermesi

gerektiği konusunda şairlerin fikir birliği içinde oldukları görülmüştür.

Kaynakça

Ambros, Edith. *Can did pen strokes: the lyrics of Me'âlî an Ottoman poet of the 16th century*. Berlin 1982.

Akyüz, Kenan vd., *Fuzûlî Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları,1990.

Altun, Kudret. *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Divanı*. Niğde: Özlem Kitabevi, 1999.

Atabey, Kılıç. *Mirzzâde Neylî Divanı*. İstanbul: Kitabevi, 2004.

Aydemir, Yaşar. *Behiştî: Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Divanı'nın Tenkitli Metni*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 2000.

Bayram, Yavuz. *Amasya'ya Vali Osmanlı'ya Padişah Bir Şair: Adlî, Adlî [Hayatı, Şahsiyeti, Şairliği, Dîvânının Tenkidli Metni]*. Amasya: Amasya Valiliği Yayınları, 2008.

Bektaş, Ekrem. *Muvakkit-zâde Muhammed Pertev Divanı*. Malatya: Öz Serhat Yayınları, 2007.

Bilge, Murat. *Günahkâr Divanı*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Bilkan, Ali Fuat *Nâbî Divanı*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997.

Çavuşoğlu, Mehmed – Tanyeri, M. Ali. *Hayretî Divanı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1981.

Çavuşoğlu, Mehmed. *Yahya Bey Divanı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi,1977.

Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2010.

Ergin, Muharrem. *Kadı Burhaneddin Divanı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1980.

Erünsal, İsmail. *The Life and works of Taci-zade Ca'fer Çelebi: with critical edition of his Divan*. İstanbul: İÜEF Ü, 1983.

Gökalp, Haluk. *Fasîhî Divanı*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2001.

Gürbüz, Mehmet. *Rezmî Divanı*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.

Gürgendereli, Müberra. *Hasan Ziyâî Hayatı, Eserleri, Sanatı ve Divanı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002.

- Harmancı, M. Esat. *Süheylî Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2007.
- İpekten, Haluk. *Karamanlı Nizâmî Hayatı Edebî Kişiliği ve Divanı*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1974.
- İsen, Mustafa. *Usûlî Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1990.
- Kadıoğlu, İdris. *Diyarbakırlı Lebib: Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanı*. Diyarbakır: Müstakil Yayınları, 2004.
- Kalkışım, Muhsin. *Şeyh Galib Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1990.
- Kaçalin, Mustafa S. *Âhî Divanı*, <http://www.kulturturizm.gov.tr/> (erişim: 15.02.2021).
- Karaköse, Saadet. *Said Giray Divanı*. Denizli: Bilal Ofset, 2001.
- Kavruk, Hasan. *Şeyhülislâm Yahyâ Divânı*. Ankara: MEB. Yayınları, 2001.
- Kırbıyık, Mehmet. *Kâtib-zâde Mustafa Sâkıb Divanı*, www.kulturturizm.gov.tr<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> (erişim tarihi: 15.02.2021).
- Kurnaz, Cemal- Tatçı, Mustafa. *Ümmî Divan Şairleri ve Enveri*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001.
- Küçük, Sebahattin. *Bâkî Divanı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994.
- Mermer, Ahmet. *Kütahyalı Rahimî ve Divanı*. Ankara: Sahhaflar Yayınları, 2004.
- Mermer, Ahmet. *Mezâkî: Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanının Tenkidli Metni*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1994.
- Nursi, Bediüzzaman Said. *Lem'alar*. İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012.
- Okuyucu, Cihan. *Türâbî Divanı*. İstanbul: Fatih Üniversitesi Yayınları, 2004.
- Onay, Ahmet Talat. *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü*. hazl. Cemal Kurnaz. İstanbul: H Yayınları, 2009.
- Tarlan, Ali Nihat. *Hayâlî Bey Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1992.
- Saraç, M. A. Yekta. *Emrî Divanı*. İstanbul: Eren Yayınları, 2002.
- Tatçı, Mustafa. *Yunus Emre Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1991.
- Tarlan, Ali Nihat *Zatî Divanı II*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1970.

TDK. Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları 2001.

Tulum, Mertol - Tanyeri, M. Ali. *Nevî Divanı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1977.

Zülfe, Ömer. *Hecrî Kara Çelebi Muhyi'd-din Mehmed Divanı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2017.